

Грон Ю. Г.,

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри прикладної лінгвістики та перекладу
Черкаського державного технологічного університету
м. Черкаси, Україна*

Кузєбна В. В.,

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри прикладної лінгвістики та перекладу
Черкаського державного технологічного університету
м. Черкаси, Україна*

ДО ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ НЕНОРМАТИВНОЇ ЛЕКСИКИ У ХУДОЖНЬОМУ ТВОРІ З АНГЛІЙСЬКОЇ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

Нині світове суспільство стало більш лояльним до лихослів'я, проте у різноманітних культурах ставлення до ненормативної лексики суттєво відрізняється. Не дивлячись на те, що ненормативна лексика в українському суспільстві почала дедалі частіше вживатися у різних сферах діяльності, все ж таки діють певні обмеження на її використання у порівнянні з американською культурою, де вона часто застосовується не тільки у повсякденному житті, але й в художніх творах, кінофільмах, теле- та радіо передачах. І справа полягає не в тому, що в американському суспільстві повністю відсутні моральні правила, а у тому, що більшість обценних слів втратили своє смислове навантаження і часто виконує функцію вигуків, або вставних слів. Інше пояснення цього явища полягає у тому, що деякі лихослів'я більше не сприймаються як грубі чи вульгарні. Більш того, вони часто вживаються у дружніх контекстах для вираження позитивних емоцій та стосунків. На думку вчених у процесі комунікації носії мови обирають саме ті мовні засоби, які пропонує система, а також ті варіанти, які найкращим чином сприяють реалізації конкретних комунікативних інтенцій і до того ж вони завжди відповідають існуючій у відповідний час нормі [5, с. 77]. Така особливість комунікативної поведінки американців створює певні труднощі не тільки під час комунікації, але й під час здійснення перекладів, оскільки через різницю у сприйнятті через стилістичні та прагматичні особливості не можливо здійснити дослівний переклад таких лексичних одиниць. У зв'язку з цим перекладач має врахувати низку факторів, а саме сенс мовлення героїв,

він не повинен викривляти експресивне забарвлення висловлювань, пом'якшуючи чи підсилюючи їх. Врешті-решт слід враховувати той факт, що англійські та українські лихослів'я досить часто мають різноманітну конотацію і не повинні перекладатися буквально. Задача перекладача полягає в тому, аби передати емоційне звучання репліки, підібравши адекватні по тональності українські мовні засоби, які можуть бути допустимі в подібних контекстах.

Поняття норми у різних мовах може традиційно відрізнятися. Принципи нормування мови мають не тільки історико-культурну, але й національно-культурну специфіку. Різноманітні національні нормативні традиції виявляють її у визначенні критеріїв правильності мови, у різній ролі художньої літератури у формуванні мовних норм. При перекладі стилістично маркованої лексики необхідно брати до уваги поняття норми, яке може варіюватися в різних мовних традиціях [1, с. 12]. У будь-якій мові авторитет літературної мови доволі високий. Відхилення від літературної норми, особливо в українській культурі, оцінюється суспільством доволі негативно як показник низького культурного рівня співрозмовників. В англійській соціолінгвістиці йдеться про те, що «стандартна англійська мова» є лише одним із варіантів англійської, який доречний в одному контексті і зовсім недоречний у іншому [там само, с. 12].

З часом мовна норма, яка виступає еталоном письмового та усного мовлення у цьому суспільстві в певну епоху часу, почала змінюватися, почали виникати нові ненормативні вживання. В. І. Озюменко дає наступне пояснення такому явищу: «у процесі комунікації носії мови обирають засоби, які диктує система, а також ті варіанти вживання, які найкращим чином сприяють реалізації конкретних комунікативних інтенцій, при цьому вони не завжди відповідають існуючій у певний період нормі» [цит. за 4, с. 88]. Це особливо стосується вживання нецензурної лексики, оскільки лайка має свою національно-культурну специфіку, що проявляється при порівнянні вживаних лайливих слів у різноманітних культурах. Т. В. Ларіна акцентує увагу на тому, що допустимість вживання такої лексики також культурно варіативна. У сфері позалітературного та літературного мовлення вульгаризми мають окрему позицію, оскільки є лексичними одиницями з непристойною експресією [2, с. 22]. Згідно із Л. Блумфілдом вульгаризми поділяються на непристойні та непорядні, тобто непристойні мовні форми використовуються тільки при певних обмежуючих обставинах, тобто комунікант, який порушить ці обмеження, буде покараним. Непорядні форми здебільшого стосуються певних значень, і нерідко паралельно з ними існують форми з таким же прямим значенням, але без відтінку непристойності [4, с. 161].

На відміну від непристойних, всі непорядні форми мають вчені медичні та правові терміни, зазвичай латинські та стилістично нейтральні синоніми.

Питання перекладу подібних лексичних одиниць залишається відкритим, оскільки внаслідок різної експресивності в двох мовах, англійській та українській, перекладачі схильні обирати менш експресивні еквіваленти української мови. У випадку здійснення евфемістичного перекладу стилістично знижених одиниць відбувається заміна різких та грубих слів м'якими, стилістично нейтральними. Такий переклад виникає у результаті застосування лексичних табу, які завдяки різноманітним упередженням, релігійним віруванням, морально-етичним та соціально-культурним нормам, накладається на вживання назв певних предметів та явищ навколишнього світу.

Малодосвідчені перекладачі часто через пересторогу використати занадто сміливі варіанти перекладу використовують нейтральну чи менш експресивну лексику, а навпаки, занадто впевнені у собі перекладачі часто перекладають за допомогою грубої, нецензурної лексики і навіть матюків. Останні пояснюють такий підхід тим, що спеціалісти не мають права знижати емоційну експресію авторських текстів. Однак, такий підхід є доволі помилковим, оскільки надмірна самовпевненість перекладача може справити хибне враження не тільки про героїв фільму, але й про англомовну культуру. Іншими словами, адекватний переклад субтитрів можливий лише у тому випадку, якщо перекладач зможе грамотно визначити авторський стиль фільму, а також оцінити систему його образів та реалій. Детальний аналіз стилістичних засобів, які використовує автор, допоможе перекладачу точно передати емоційне забарвлення оригінального звукового ряду та виконати якісний переклад фільму.

Список використаних джерел:

1. Аминова А. А., Хафизова А. А. Проблемы адаптации стилистически сниженной лексики в языке переводов. *Вестник ТГПУ*. 2016. № 2(44). С. 11–16.
2. Беляева Т. М., Хомяков В. А. Нестандартная лексика английского языка. Москва : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2010. 345 с.
3. Blumfild L. Yazyk. Moskva : Knizhnyj dom «LIBROKOM», 2009. 245 p.
4. Козырева М. М. Особенности употребления ненормативной лексики и сложности ее перевода с английского языка на русский (на материале фильма «Дневник Бриджит Джонс»). *Вестник РГГУ*. 2012; № 8(88): 87–94.

5. Озюменко В. И. Норма и узус: грамматический аспект. *Кафедраальный вестник. Первый профессиональный университет. Научный журнал*. М., 2007. № 3. С. 76–84.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-302-9-40>

Kartel T. M.,

*Candidate of Pedagogical Science, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture
Odesa, Ukraine*

THEORETICAL FOUNDATIONS OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING FOR PROFESSIONAL DIRECTION FOR ADULT

The theoretical basis of the study problems of teaching foreign languages for professional orientation to adults in the system of diploma and post-diploma training is the ideas and provisions of continuous education concept, which is based on the statement about the need to learn during life in the modern technological and computerized world. This is due to the fact that modern life demands competitiveness, mobility, ability to change, including in professional activities. The uneven training of personnel, the reskilling of personnel of one profile (for example, lawyers, economists, etc.) to the detriment of others, actualizes the problem of teaching adult foreign languages of professional direction in the postgraduate education system, within which a person can acquire a new profession on the basis of a previously acquired specialty.

The model of development of continuous education in Europe was created over several decades, starting from the 1960s of the 20th century. The purpose and tasks, the main principles and criteria of the European educational policy were justified. Basic concepts were specified. Among many theories there are some main ones that study the nature of education throughout life. One of them is the theory of human capital. According to it, people seek to increase their material well-being and act rationally. The theory of rationality declares human life as a continuous process of education and self-education. Social theory is focused on the description of the directions of development of education throughout life: the fight against social inequality, changes in status or place of work, searches for personal identity [1, p. 35].